

SIMEON MARCOVICI
DATORIILE OMULUI CREȘTIN

Ediție îngrijită, studiu introductiv și note

de Nicolae Isar

– Ediția a II-a, revăzută –

SIMEON MARCOVICI

DATORIILE OMULUI CREȘTIN

Ediție îngrijită, studiu introductiv și note

de Nicolae Isar

– Ediția a II-a, revăzută –

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2019

Argument

Cartea de față, pe care o propunem spre reeditare, a fost publicată de noi în Editura Universității din București, în anul 2006.

A apărut într-un tiraj redus, repede epuizat, dintre cărțile noastre apărute în această editură, fiind una dintre cele mai bine vândute.

Explicația ar fi de găsit în titlul acestei cărți – *Datoriile omului creștin* – menit să suscite interesul credincioșilor, precum și, poate, în interesul pentru figura autorului ei, Simeon Marcovici, unul dintre cei mai de seamă profesori – cărturari în școala națională de la „Sf. Sava” – devenită Colegiu național din 1831 –, întemeiată de Gh. Lazăr. Profesor de retorică în această școală, ca și ceilalți colegi ai săi, cunoscuți dascăli, în spiritul unei educații civice care se cerea strâns împletită cu cea religioasă, el a fost preocupat de această temă, a datoriilor omului creștin, cartea elaborată de el, pornind de la preceptele biblice, devenind una dintre cărțile de referință, cu această tematică, din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Cum am scris și pe coperta finală a ediției din 2006, „ca gen de lucrare menită să facă pe înțelesul tinerilor cititori învățăturile Bibliei, ea poate servi și astăzi ca model de predare a religiei în școlile publice”.

La data apariției sale, cu aproape două secole în urmă, cartea era destinată tineretului, în primul rând, dar și publicului cititor, atât de restrâns cât era el la acea dată. Dar, și peste timp, credem că această carte își găsește utilitatea, tema „datoriilor omului creștin” rămânând mereu actuală, inclusiv pentru omul de la începutul mileniului al III-lea.

Prof. univ. dr. N. Isar

I. SIMEON MARCOVICI și opera sa „Datoriile omului creștin” (1839)

Cărturar de prestigiu în epocă, unul dintre dascălii de seamă ai Școlii naționale de la Sf. Sava din epoca pașoptistă, remarcabil gânditor social-politic de formație iluministă, el se numără între acei puțini scriitori care au avut privilegiul de a se bucura, postum, de înalta prețuire a lui Mihai Eminescu¹. „Marcovici – avea să scrie poetul național, cu prilejul morții cărturarului – face parte din generația aceea care au prefăcut limba română în limbă literară. Scrieri originale nu are (în realitate, la acea dată, poetul nu le descoperise încă! – n.n., N.I.), dar limba traducerilor sale este aproape clasică și poate servi de model oricărui scriitor român”².

Privire asupra vieții, activității și operei cărturarului

Despre viața și activitatea cărturarului cunoaștem puține date – mult mai puține, în orice caz, decât despre opera sa –, lipsa izvoarelor explicând până la un punct și împrejurarea că locul său în cultura română modernă pare a nu fi fost încă, până azi, definitiv fixat. După C. Diaconovici, cărturarul s-a născut la 25 ianuarie 1802³, dată care, spre deosebire de altele⁴ – este confirmată, în general, de mai multe izvoare. Avem în vedere, în primul rând, precizarea făcută de mai multe ziare la 3 iulie 1877⁵, cu prilejul morții cărturarului, preluată și de Eminescu⁶, anume că dispărutul era în vârstă de 76 de ani⁷.

¹ Vezi, în acest sens, N. Isar, *Simeon Marcovici, un scriitor mult prețuit de Eminescu*, în “România literară”, an XX, nr. 33 din 13 august 1987, p. 19.

² M. Eminescu, *Opere. IX. Publicistică. 1870-1877*, București, 1980, p. 401.

³ C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, t. III, Sibiu, 1904, p. 200.

⁴ Ne referim aici la anul 1790, indicat ca dată de naștere de către Dimitrie R. Rosetti, în *Dicționarul contemporanilor*, București, 1907, p. 113.

⁵ Vezi “Presa”, X, nr. 129, 3 iulie 1877, p. 2; “Românul”, XXI, 1877, 3 iulie, p. 2. Articolul lui Eminescu, citat, în “Curierul de Iași”, X, nr. 72, din 6 iulie 1877, p. 3.

⁶ M. Eminescu, *op. cit.*, p. 401.

În legătură cu locul nașterii și originea cărturarului izvoarele nu ne permit o concluzie definitivă, ci se pot face numai unele ipoteze. Merită reținută în primul rând opinia după care S. Marcovici era român macedonean⁸. Presupunerea că acest cărturar ar fi la origine ardelean – ca atâți alți dascăli din epocă trecuți peste Carpați – întâmpină unele argumente potrivnice, asupra cărora nu putem insista aici⁹. În aceste condiții, problema rămânând nelămurită, alte ipoteze merită toată atenția¹⁰. Cărturarul avea un frate, Gheorghe, despre care știm că a urmat o carieră administrativă, până la treapta de paharnic¹¹, conform obiceiului timpului. Mai sigure sunt știrile despre originea soției cărturarului, pe nume Maria, care era româncă originară din București, fiica medelnicerului Constantin Calistrat¹².

Cum au precizat unii dintre cei mai vechi exegeți ai vieții și operei cărturarului, în tinerețe acesta purta numele de Simeon Marcu, așa semnând în mod sigur în 1820, când, în vârstă de peste 18 ani, împreună cu alți tineri aleși de Eforia școlilor din Țara Românească pleca la studii în Italia, la Pisa¹³. Nu știm mai nimic despre studiile

⁷ Desigur, luăm în considerare aici o rotunjire a vârstei în privința lunilor, în plus sau în minus.

⁸ Maria Mazăre, *Viața și activitatea medicală și științifică a doctorului Alexandru Marcovici*, teză de doctorat în medicină și chirurgie, București, 1934, p. 9.

⁹ Ne referim aici la poziția de solidaritate cu P. Poenaru și ceilalți dascăli de la Sf. Sava în fața criticilor adresate de Ion Maiorescu, în 1838, în ceea ce privește direcția școlară și culturală din Țara Românească. Vezi, în acest sens, articolul său potrivit lui I. Maiorescu, care, după opinia noastră, nu poate fi în nici un caz al unui ardelean, publicat în revista de la Brașov, "Foaie literală", 1838, nr. 20, p. 155-157.

¹⁰ Ne referim la informația ilustrului cercetător Paul Cernovodeanu – căruia îi mulțumim aici, și pentru alte sugestii pe care ni le-a oferit cu amabilitate –, informație după care tatăl cărturarului, pe nume Oancea Marcovici, era de origine sârb, căsătorit cu o româncă, Ilinca, care mai trăia la Craiova pe la 1846.

¹¹ *Arhondologia Țării Românești după noua legiuire din anul 1837*, la Bibl. Acad. Române, ms. 872, f. 111, nr. 291; f. 291; f. 295, nr. 67; f. 302, nr. 696.

¹² I. C. Filitti, *Catagrafie oficială de toți boerii Țării Românești la 1829*, București, 1929, p. 16; de asemenea, M. Mazăre, *op. cit.*, p. 9.

¹³ N. Bănescu, *Cei dintâi bursieri români în străinătate*, în "Revista generală a învățământului", nr. 3, 1910, p. 218-219.

sale în țară până la această dată; desigur, se numărase între elevii Academiei grecești de la București, apoi ai lui Gh. Lazăr, căci numai astfel ne explicăm încrederea pe care i-o acordă Eforia, recrutându-l ca bursier. În orice caz, de la această dată, din 1820, odată cu plecarea la studii în străinătate, izvoarele ne oferă unele amănunte, traiectoria vieții sale, deși cu numeroase lacune, putând fi, totuși, reconstituită.

În fruntea grupului de bursieri trimiși de Eforie la studii în Italia, în primăvara anului 1820¹⁴, se afla Eufrosin Poteca, mai vârstnic decât ceilalți, care avea să se specializeze în filosofie. Ceilalți, alături de S. Marcovici, erau Constantin Popa Dumitru, zis Constantin Moroiu, care avea să se specializeze în științe juridice, și Ion Pandele, cel destinat a se specializa în matematică. De la Pisa, după trei ani de studii, Poteca, Marcovici și Pandele treceau la Paris, unde se aflau deja în noiembrie 1823, în timp ce Moroiu rămânea în continuare în Italia. Marcovici se specializase la Pisa în studii literare, dar din 1824, după sinuciderea tânărului I. Pandele, în urma dispozițiilor Eforiei, el se specializează și în matematică. Spre deosebire de Poteca și Moroiu, care se reîntorc în patrie în vara anului 1825, primul luând în primire catedra de filosofie de la Sf. Sava, al doilea, pe cea de drept, S. Marcovici, angajat la o specializare mai largă, rămâne în Franța încă doi ani, până în 1827, când revine și el în patrie, la început fiind numit la Sf. Sava profesor de matematică, iar apoi, din 1831, de retorică. Între timp, în anii 1824-1831, în domeniul științelor fizico-matematice se specializase în Apus, în Austria, Franța și Anglia, un alt tânăr, viitor director al Colegiului, Petrange Poenaru¹⁵.

¹⁴ Asupra “momentului psihologic” al plecării primilor bursieri români la studii în Occident, între altele, vezi Al. Marcu, *Un student român la Pisa și Paris, către 1820: Simeon Marcovici*, Vălenii de Munte, mai ales p. 1-5 (extras din “Revista istorică”, an XV, nr. 1-3); N. Bănescu, “Academia” grecească de la București și școala lui Gh. Lazăr, Cluj, 1925, p. 19-20.

¹⁵ Asupra studiilor acestuia, mai întâi la Viena, apoi în Franța și Anglia, vezi G. Potra, *Petrache Poenaru, ctitor al învățământului din țara noastră*, București, 1963, p. 21-59.

Despre aceste studii efectuate de primii bursieri români în Apus – inclusiv ale lui Marcovici –, despre privațiunile lor materiale din acest răstimp, ca și despre contactul lor cu ideologia progresistă a vremii, dispunem de o serie de cercetări mai vechi sau mai noi, ele având la bază în primul rând corespondența din anii 1822-1825 a lui E. Poteca, conducătorul și figura reprezentativă a grupului¹⁶.

Inaugurându-și activitatea de la Sf. Sava cu o lecție introductivă¹⁷, Simeon Marcovici a predat aici matematica în cursul anilor 1827-1828, pe când școala de la Sf. Sava, așa cum am menționat, se afla sub conducerea dascălului de filosofie, Eufrosin Poteca¹⁸. După declanșarea războiului ruso-turc și intrarea trupelor străine în țară, școala își întrerupe activitatea pentru aproape trei ani, ea urmând a fi redeschisă, în condiții noi, în toamna anului 1831¹⁹, reorganizată în raport cu dispozițiile Regulamentului Organic. Odată cu reînceperea cursurilor, Simeon Marcovici era angajat ca profesor de retorică²⁰, desfășurându-și activitatea de la această dată alături de mai vechii dascăli de la Sf. Sava, E. Poteca, C. Moroiu, Iosif Genilie, profesorul de geografie²¹, Gh. Pop, de matematică, I. Pop, de gramatică, Al. Pop,

¹⁶ I. Bianu, *Întâii bursieri români în străinătate. Scrisori ale lui Eufrosin Poteca. 1822-1825*, în "Revista nouă", I, 1888, p. 401-431. Dintre lucrările mai noi, vezi și N. Isar, *Românii la studii în Franța în anii 1800-1834*, în "Analele Universității București", Istorie, an XVIII, 1979, p. 41-59.

¹⁷ *Cuvânt ce s-au zis la deschiderea Școlii Naționale din București*, sept. 15, de D. Simeon Marcovici, profesor de matematică în numita școală, în "Biblioteca românească", 1834, partea IV, p. 25-31.

¹⁸ Asupra calității acestuia de conducător al școlii de la Sf. Sava în anii 1825-1828, precum și asupra ideilor sale din acest interval, vezi N. Isar, *Concepția iluministă a lui Eufrosin Poteca în baza analizei discursurilor sale din anii 1825-1827*, în "Revista de filozofie", t. XII, 1965, nr. 12, p. 1635-1644.

¹⁹ V. A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800-1864*, t. I, București, 1892, p. 138 și urm.

²⁰ S. Marcovici era angajat la 1 iulie 1831, odată cu colegul său Costache Moroiu. Cf. Direcția Arhivelor Naționale Istoric-Centrale (în continuare, *D.A.N.I.C.*), fd., *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, ds. 6056/1838, f. 130.

²¹ Despre acesta, N. Isar, *Ideile social-politice ale lui Iosif Genilie, profesor la Colegiul național "Sf. Sava" (1831-1852)*, în "Studii. Revistă de istorie", t.26, 1973, nr. 6, p. 1251-1276.

de caligrafie, Gh. Ioanid, de limba greacă²². Cu data de 1 ianuarie 1832, era angajat ca profesor, iar apoi ca director, odată cu reîntorcerea de la studii din Occident, Petrache Poenaru²³. Din toamna anului 1832, în timp ce fostul director și profesor de filosofie, E. Poteca, se retrăgea din învățământ, preluând egumenia mănăstirii Motru²⁴, erau angajați de Eforie noi dascăli, între care Florian Aaron, pentru istorie, Constantin Aristia, pentru franceză, George Hill, pentru latină²⁵ și alții.

Trebuie menționat faptul că S. Marcovici, alături de foștii săi colegi, a participat mai ales în cursul anului școlar 1831-1832, la complexa activitate de punere în aplicare a dispozițiilor Regulamentului Organic privitoare la reorganizarea învățământului de toate gradele²⁶. Între altele, și-a adus contribuția la elaborarea Regulamentului școlar din 1833, operă în primul rând a dascălilor de la Sf. Sava, așa cum s-a demonstrat²⁷.

Un scurt interval, după introducerea în Colegiu a limbii franceze, încă din primul an de activitate în condiții noi, S. Marcovici a predat și limba franceză, pentru avansați²⁸, ulterior restrângându-și

²² Ca și Marcovici, toți aceștia erau reangajați cu data de 1 iulie 1831. D.A.N.I.C., fd., *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dosar 6056/1838, f. 130.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Cf. adresa lui Pavel Kiseleff din septembrie 1832, prin care i se aprobă cererea de “pensionare”, în Hurmuzaki, *Documente*, vol. X, p. 626-627.

²⁵ Cei menționați erau angajați între 1 august - 1 noiembrie 1832. Cf. D.A.N.I.C., *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dosar 6056/1838, f. 130.

²⁶ Vezi, în acest sens, în mod deosebit, în același fond de la D.A.N.I.C., dosar 4129/1831.

²⁷ G. D. Iscru, *Legiferarea organizării învățământului în Țara Românească în anii 1831-1834*, în “Contribuții la istoria învățământului românesc”, București, 1970, p. 161-169.

²⁸ M. Popescu, *Colegiul național “Sf. Sava”*, București, 1944, p. 87; de asemenea, Gh. Adamescu, *Primii profesori francezi de la “Sf. Sava”*, în “Revista generală a învățământului”, an XII, 1924, nr. 2, p. 70.

activitatea la retorică; pentru franceză va fi apoi angajat C. Aristia, iar din 1833 începea seria dascălilor de origine franceză²⁹.

Dascăl de retorică în Colegiu, Marcovici publică în anul 1834 un original *Curs de retorică*. Pe parcursul unui răstimp de peste două decenii, până în 1852, când se va retrage de la catedră, va participa la toate actele de seamă din Colegiu, la toate măsurile pentru mai buna organizare a acestuia. Alături de ceilalți dascăli, din 1838, se va implica activ în patriotica acțiune de organizare a învățământului la sate³⁰. Îi găsim înscris numele, în general, în toate inițiativele menite să contribuie la instruirea și educația patriotică a tineretului. Îi putem surprinde ardoarea patriotică în fapte și inițiative aparent dintre cele mai obișnuite, ca, de pildă, donarea de cărți pentru constituirea fondului bibliotecii Colegiului³¹ sau sprijinirea inițiativei, din 1846, de ridicare prin subscripție publică a unui monument lui Gh. Lazăr³². Ca și în cazul lui P. Poenaru, al lui E. Poteca sau al altor câțiva dascăli de seamă din epoca pașoptistă, istoria Colegiului național Sf. Sava, a învățământului românesc din această perioadă, ar fi greu de făcut, fără a remarca și contribuția cărturarului la care ne referim.

În paralel cu funcția de profesor la Sf. Sava, ca și alți dascăli ai Colegiului, ca P. Poenaru, de pildă, Simeon Marcovici a îndeplinit și o serie de importante funcții de ordin administrativ și juridic. Este vorba, de fapt, de aspecte mai puțin cunoscute din activitatea sa, fapt pentru care insistăm aici asupra lor; sunt aspecte care sugerează în

²⁹ Pentru aceștia, în afară de Gh. Adamescu, *op. cit.*, vezi și N. Isar, *J. A. Vaillant și profesorii francezi din cadrul Colegiului "Sf. Sava" (1829-1848)*, în "Analele Universității București", Istorie, an XXI, 1972, nr. 2, p. 37-51.

³⁰ Asupra contribuției sale, alături de aceea a lui P. Poenaru, la opera de organizare a învățământului sătesc din Țara Românească, vezi remarcabila lucrare a lui G. D. Iscu, *Contribuții privind învățământul la sate în Țara Românească până la jumătatea secolului al XIX-lea*, București, 1975, p. 89-90 și altele.

³¹ Vezi, în această privință, "România", I, 1838, nr. 187, p. 740.

³² Alături de P. Poenaru, Fl. Aaron și I. Heliade, S. Marcovici făcea parte din comisia însărcinată cu subscripția publică. Vezi, în această privință, articolul lui P. Poenaru prin care se dădeau lămuririle necesare, cu acest prilej aducându-se un frumos omagiu lui Gh. Lazăr, în "Curierul românesc", XVIII, 1846, nr. 14, p. 53; de asemenea, "Albina românească", II, 1830, nr. 29, p. 11.

bună măsură, așa cum vom vedea, și condițiile de viață materiale ale acestui cărturar-patriot.

În anul 1830, de pildă, lui Marcovici i se încredințează o responsabilitate de oarecare însemnătate pe linie administrativă. Ținându-se seama de cunoștințele sale de matematică, este numit membru al comisiei însărcinată să stabilească hotarele între Turcia, pe de o parte, Țara Românească și Moldova, pe de altă parte; este secretar al acestei comisii, din care mai făceau parte, ca reprezentant al Țării Românești, vornicul Mihalache Ghica, iar din partea Moldovei, vornicul Dimitrie Plaghino și aga Nicolae Ghica³³.

În spiritul obiceiurilor vremii, pentru zelul arătat în îndeplinirea îndatoririlor școlare sau administrative, în anul 1834, S. Marcovici era înălțat la rangul de vel serdar, la o dată când primeau ranguri boierești și alți dascăli de la Sf. Sava, în funte cu P. Poenaru³⁴. Ulterior, în 1839, era făcut paharnic, în 1845, clucer, și, în sfârșit, în 1856, agă³⁵.

În unele însărcinări administrative, în răstimpul domniei lui Al. Ghica, se implică singur, în legătură cu preocupările sale cărturărești de ordin juridic, în anii studiilor la Pisa și Paris, el însușindu-și serioase cunoștințe din acest domeniu. În anul 1838 dă tiparului o nouă ediție după pravila lui Caragea, sub patronajul Marii Logofeții a Dreptății, condusă de Barbu Știrbei.³⁶

În cursul anului 1839, S. Marcovici tipărește pe cheltuiala sa o antologie de texte juridice pe care foaia oficială administrativă o indica drept manual judecătoresc³⁷, cuprinzând capitolul al VII-lea

³³ "Curier românesc", II, 1830, nr. 29, p. 113.

³⁴ "Buletin. Gazetă administrativă", an II, 1834, nr. 42, p. 186. Cu acest prilej, Petrache Poenaru era ridicat la rangul de vel comis, ranguri mai mici primind și alți dascăli de la Sf. Sava: Fl. Aaron, I. Pop și alții.

³⁵ *Arhondologia Țării Românești din anul 1837*, loc. cit., ms. 872, f. 50, nr. 103; f. 69, nr. 83; f. 108, nr. 103.

³⁶ "Buletin. Gazetă administrativă", VII, 1838, nr. 47, p. 188; la textul Condiției lui Caragea se adăuga un ofis al domnitorului Grigore Dim. Ghica privind dreptul de protimis, precum și jurnalul Sfatului Administrativ Extraordinar, din 1837, în aceeași chestiune.

³⁷ "Buletin G. A.", VIII, 1839, p. 92.

din Regulamentul Organic privind organizarea justiției, precum și „legiuirile judecătorești” din anii următori³⁸.

La începutul acestui an, la propunerea marelui logofăt al Dreptății, S. Marcovici era numit secretar al „Comisiei însărcinată cu alcătuirea unei condici civile și de procedură”, ca membri în această comisie fiind numiți și profesorii de drept de la Sf. Sava, Costache Moroiu, Alecu Racoviță și Constantin Brăiloiu³⁹. Se constituia totodată și un comitet de supraveghere a lucrărilor comisiei, alcătuit din mari boieri⁴⁰, având ca președinte pe Barbu Știrbei. De fapt, sarcina de bază era lăsată pe seama lui Marcovici, curând Adunarea Obștească, pentru cheltuielile necesare, alocându-i o sumă de bani⁴¹.

Carierea administrativă a lui S. Marcovici intră într-o nouă etapă în intervalul domniei lui Gh. Bibescu, când el este înalt funcționar în cadrul Secretariatului statului, bucurându-se în mod deosebit de prețuirea domnului; cum se știe, a făcut parte din suita acestuia cu prilejul călătoriei la Constantinopol, în 1843⁴², precum și al călătoriilor în țară, pe la locuri și monumente istorice, relatând, din etapă în etapă, aceste călătorii⁴³.

³⁸ *Vezi Regulament judecătoresc*, cuprinzător de capul al șaptelea din Regulamentul organic asupra administrației judecăților și a organizației judecătorilor din prințipatul Țării Românești, după cum s-a întrunat și s-a priimit de Cinstita obșteasca Adunare cu legiuirile judecătorești din anii 1831, 1832, 1833, și cu adăogire a legiuirilor judecătorești din anii următori până în ziua de astăzi, tipărit acum în zilele preainălțatului nostru Domn, Alexandru D. Ghica, cu înaltă slobozenie, prin stăruirea și cheltuiala D. Sărdar S. Marcovici, București, în Tipografia lui Eliad, 1839, 188 p.

³⁹ “Buletin G. A.”, VIII, 1839, p. 69-71, copie după raportul Departamentului Dreptății înaintat domnitorului la 4 februarie 1839.

⁴⁰ Între alții se numără, în acest comitet, fratele lui Barbu Știrbei, Gh. Bibescu, viitorul domnitor, succesor al lui Al. Ghica, care, la rândul său, avea să-l prețuiască pe dascălul de la Sf. Sava.

⁴¹ “Buletin G. A.”, VIII, 1839, nr. 18, p. 71.

⁴² *Vezi N. Isar, 1843 – un domnitor român în vizită la Istanbul*, în “Magazin istoric”, an XXI, nr. 4, aprilie 1987, p. 38-41.

⁴³ Asupra spiritului patriotic care animă aceste relatări de călătorie, ne-am oprit cu detalii într-o altă lucrare.

Trebuie amintit aici că nu numai Marcovici, ci și alți cărturari patrioți își puneau speranțe în noul domnitor – primul domnitor ales de Adunarea Obștească, în urma competiției dintre mai mulți candidați –, credeau cu sinceritate în patriotismul lui, iar acesta, la rândul său, mai ales în intervalul imediat următor înscăunării⁴⁴, părea a dori să încurajeze aceste așteptări. Din primele luni de domnie, proaspătul ales a încercat să-și facă popularitate, să-și apropie pe cărturarii de prestigiu din epocă. Sub semnul acestei tendințe se desfășoară, la puțină vreme de la înscăunare, vizita sa la Colegiul Sf. Sava din București, cu prilejul festivității încheierii anului școlar, pe care „Curierul românesc”, condus de Heliade, o relatează cu oarecare entuziasm⁴⁵.

Apreciat în mod deosebit de domnitorul Gh. Bibescu – după ce în urma călătoriei la Constantinopol, primise o înaltă distincție, precum și o importantă recompensă în bani⁴⁶ –, în primăvara anului 1845, Marcovici este înălțat de la rangul de paharnic la acela de clucer⁴⁷. Cenzor pentru scrierile în limba franceză, din toamna anului 1845⁴⁸, funcție care reflectă încrederea acordată de domn, doi ani mai târziu era numit de acesta membru al comisiei însărcinată a se ocupa cu administrația averii domnului și soției sale, alături de polcovnicul Banov și clucerul Opran⁴⁹.

Odată cu izbucnirea revoluției de la 1848, dat fiind spiritul moderat pe care îl dovedise de-a lungul anilor, Marcovici se numără printre cele câteva personalități la care domnitorul s-a gândit la un

⁴⁴ Între alte publicații, „Curierul românesc” al lui Heliade descria ceremonialul înscăunării domnului de la începutul anului 1843, subliniind nota de entuziasm care domina evenimentul (Vezi supliment la nr. 13, an XV, 1843).

⁴⁵ Vezi nr. 51, din 5 iulie, p. 145-148. Cu acest prilej, ca în fiecare an la această festivitate, din partea corpului didactic a luat cuvântul marele clucer P. Poenaru, directorul școlilor naționale (cuvânt publicat de G. Potra, op. cit., p. 352-356).

⁴⁶ „Vestitorul românesc”, VII, 1843, nr. 103, p. 409-419; „Albina românească”, VI, 1844, p. 13 (suma de 12.000).

⁴⁷ „Buletin. Gazeta oficială”, XIV, 1845, nr. 41, p. 163-164.

⁴⁸ „Buletin. Gazeta oficială”, XIII, nr. 116, 1844, p. 461.

⁴⁹ „Buletin. G.A.”, XVI, 1847, p. 215.

moment dat să apeleze, în ideea că ar putea să salveze situația⁵⁰; alături de Marcovici, de asemenea, era avut în vedere P. Poenaru. Cert este că spre deosebire de Poenaru, care, în intervalul represiei care a urmat după 1848, a fost acuzat de complicitate⁵¹, Marcovici a rămas în afara bănuielilor.⁵²

Odată cu numirea ca domnitor a lui Barbu Știrbei – care îl cunoștea bine, de mai multă vreme, și cu care mai colaborase –, ocupă funcția de șef al secției administrative în cadrul Secretariatului de stat, din octombrie 1850, fiind înlocuit în această funcție de P. Poenaru.⁵³ În schimb, odată cu deschiderea școlilor, de la 1 ianuarie 1851, Marcovici ocupă importanta funcție de director al școlilor, în locul lui Costache Brăiloiu⁵⁴. Cum era vorba de o nouă organizare a școlilor, proaspătul director urma să aibă un rol important în aplicarea acestei reforme⁵⁵. În ajunul deschiderii cursurilor, conform unui vechi obicei, în numele corpului profesoral, Marcovici vorbea în fața domnitorului, cu prilejul solemnității Anului Nou, între altele, referindu-se la importanța misiunii corpului profesoral în aplicarea noii reforme⁵⁶. Nu peste multă vreme, cu prilejul încheierii acestui an școlar prescurtat, din cursul noii etape de organizare, la 14 iunie 1851, se desfășura activitatea împărțirii premiilor⁵⁷, cu acest prilej, directorul școlilor naționale – și, implicit

⁵⁰ Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, traducere de B. Florescu, t. II, București, 1894, p. 356.

⁵¹ G. Potra, *op. cit.*, p. 167-169.

⁵² Pentru aprecierea acestui moment, vezi N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928, p. 281; Al. Marcu, *Un student român la Pisa*, p. 28.

⁵³ “Buletin oficial al Țării Românești”, 1850, nr. 96 din 13 noiembrie, p. 383.

⁵⁴ “Vestitorul românesc”, 1850, supliment la nr. 96, p. 1; “Buletin oficial al Țării Românești”, 1850, nr. 99, din 19 noiembrie, p. 393-394.

⁵⁵ Hrisovul domnitorului B. Știrbei pentru redeschiderea școlilor datează din 17 octombrie 1850, și în el era anunțată numirea noii Eforii: președinte, marele ban Al. Filipescu, membri, în afară de clucerul S. Marcovici, dr. Arsachi, colonelul Ioan Florescu și clucerul P. Poenaru. Cf. “Vestitorul românesc”, XIV, 1850, nr. 80, p. 318; tot aici era anunțată programa noului colegiu (p. 318 și urm.).

⁵⁶ Cf. “Vestitorul românesc”, XVI, 1851, nr. 2, din 6 ianuarie, p. 5-7.

⁵⁷ “Vestitorul românesc”, XVI, 1851, nr. 52, din 16 iulie, p. 205.

al Colegiului Sf. Sava – făcând un raport asupra desfășurării activității școlare în primul an de aplicare a noii reforme, raport contrasemnat de ceilalți doi membri ai Eforiei, dr. Apostol Arsache și P. Poenaru⁵⁸.

Nu este exclus ca în calitate de vechi colaborator al lui Barbu Știrbei, apoi și de director al școlilor, S. Marcovici să fi însoțit pe domnitor în călătoriile sale prin țară; ne referim în primul rând la călătoria în Muntenia și Oltenia, din august-septembrie 1850, pe un traseu asemănător cu cel parcurs în anii 1844-1846, în compania lui Gh. Bibescu⁵⁹.

Cu prilejul Anului Nou 1852, S. Marcovici vorbește ca și în anul anterior la palat, în numele corpului profesoral, alături de alte oficialități⁶⁰, dar în curând, în februarie 1852, în locul său era numit ca director al școlilor tânărul doctor în drept de la Paris, Costache Bosianu⁶¹. I se vor încredința apoi lui S. Marcovici alte funcții pe linie culturaladministrativă; din 1853 era redactor al „Buletinului Oficial” al Țării Românești, de la această dată „Foaia sătească”, vechea gazetă (întemeiată de P. Poenaru sub titlul de „Învățătorul satului”) încetându-și existența⁶²; în 1854 era numit membru al comitetului teatral în locul colonelului Ioan Voinescu, director al teatrului fiind numit Grigore Bengescu⁶³.

Dar o funcție deosebită de ordin administrativ deține S. Marcovici din 1855, când, în urma alegerilor din 19 iunie pentru Consiliul orășenesc al Capitalei, este ales membru al acestuia, dintre

⁵⁸ *Ibidem*, p. 207-208.

⁵⁹ Vezi “Vestitorul românesc”, XIV, 1850, din 26 august, 2 și 5 septembrie 1850, p. 251-254; 265-267; 269-271. Este vorba de relatări de călătorie care par a nu aparține lui S. Marcovici, în orice caz, ținând seama mai ales de reportajele sale precedente, numele său poate fi pus în discuție.

⁶⁰ “Vestitorul românesc”, XVII, 1852, p. 58; de asemenea, “Gazeta Transilvaniei”, XV, 1852, p. 29-31; 34-35.

⁶¹ “Buletin ofițial al Prințipatului Țării Românești”, din 14 februarie 1852, p. 50.

⁶² “Bukurester Dt. Z”, IX, 1853, p. 49.

⁶³ “Buletin ofițial”, 1854, nr. 93, p. 369.

toți aleșii întrunind cel mai mare număr de voturi⁶⁴. A îndeplinit de la început funcția de prezident sau de loctiitor al prezidentului Consiliului; în orice caz, de prin aprilie 1856 iscălea actele în calitate de primar al Bucureștilui⁶⁵. Era confirmat de caimacamul Alexandru Ghica în 1856 în această funcție⁶⁶, pe care o va deține până la sfârșitul mandatului Sfatului orășenesc, adică până la 1 iulie 1857⁶⁷. Ca primar al Capitalei, a desfășurat o meticuloasă muncă administrativă, în acest răstimp, între altele, ajutând pe fostul său colaborator Zaharia Carcalechi, Consiliul orășenesc încheind cu vechiul gazetar contracte de tipărire a lucrărilor sale⁶⁸.

A mai ocupat în acest răstimp și o funcție cvasi-onorifică, aceea de al doilea episcop al Spitalului Brâncovenesc și al Bisericii Domnița Bălașa, în care era numit în noiembrie 1856⁶⁹.

De asemenea, a mai deținut S. Marcovici, în partea finală a vieții sale, și alte funcții sau demnități amintite în necrologul scris de Mihai Eminescu sau în *Enciclopedia* lui Cornel Diaconovici, pe care, însă, deocamdată, documentar, nu le putem confirma. Astfel, din 1852 a fost, se pare, membru al Comisiei documentale (Arhivele Statului)⁷⁰; în anii 1858-1859, director general al telegrafelor⁷¹; în sfârșit, membru al Consiliului Superior al instrucției publice și deputat⁷².

Trebuie adăugat aici că viața de familie și condițiile materiale de existență au avut un rol important în realizarea carierei școlare și administrative a lui Simeon Marcovici, a operei sale. Prin 1832

⁶⁴ D.A.N.I.C., *Primăria municipiului București*, dosar 2/1856, f. 6.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 18.

⁶⁶ "Buletin T. Rom.", 1856, p. 293.

⁶⁷ D.A.N.I.C., *Primăria municipiului București*, dosar 20/1856, f. 6.

⁶⁸ *Ibidem* dosar 122/1856, nenumărat.

⁶⁹ D.A.N.I.C., *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dosar 4335/1856.

⁷⁰ C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, Sibiu, 1904, t. III, p. 201.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² M. Eminescu, *op. cit.*, p. 401. Este articolul publicat în "Curierul de Iași", nr. 72, din 6 iulie, 1877, p. 3.

dascălul de retorică de la Sf. Sava locuia în București în sectorul de Verde⁷³. Avea o stare materială bună, urmând a întreține și trimite la studii mai mulți copii.

Cărturarul a avut mai mulți copii, fete și băieți. Primul născut, în 1827, a fost Elena, viitoarea soție a cunoscutului arhitect Al. Orescu. Apoi au venit pe lume: Elisabeta, în 1832, moartă de tânără, în vârstă de 20 de ani, Ilie în 1833, mort de copil, Alexandru în 1835, viitorul renumit medic și, în sfârșit, Constantin, în 1837, viitor economist și publicist⁷⁴. Moartea, în august 1852, a celei de a doua fiice, Elisabeta – căsătorită Racoviță –, pe când împlinise abia 20 de ani, zdrobise pentru totdeauna liniștea părinților⁷⁵. După această dată, în paralel cu multiplele activități pe care le desfășoară, și la care ne-am referit, grijile îndureratului tată se îndreaptă spre educația celor doi băieți, Constantin și Alexandru.

Îi va fi dat celui din urmă, lui Alexandru Marcovici, după strălucite studii la Paris⁷⁶, să devină un ilustru medic și să ducă mai departe, în timp, amintirea tatălui său.

Decedat în vârstă înaintată, la 1 iunie 1877, Simeon Marcovici lăsa în urma sa pilda unei exemplare activități pusă în slujba binelui obștesc; lăsa după sine, totodată, o remarcabilă operă științifică și literară, de o moralitate pilduitoare, în deplin acord cu întreaga sa activitate.

* *
*
*
*

⁷³ D.A.N.I.C., *Vornicia Politiei București*, dosar 3812/1832, f. 16.

⁷⁴ Vezi, între altele, D.A.N.I.C., *Catagrafia din 1838*, vol. 82, mahalaua Crețulescu, poziția 2053.

⁷⁵ "Curierul românesc", foaie volantă după nr. 63. În discursul funebru ținut cu acest prilej de unul dintre prietenii familiei, N. Nenovici, referitor la educația aleasă a tinerei dispărute, se aducea un cuvânt de îmbărbătare întristatului tată, clucerul S. Marcovici, cel "care 20 de ani și mai bine, ca profesor zelos în școala națională, a crescut o generație întreagă, dotând-o cu principiile acelea cu care acum nici un june nu se poate rușina când pășește cu fruntea radioasă în societate".

⁷⁶ Despre cariera administrativă a lui S. Marcovici și mai ales despre eforturile sale pentru a-și trimite cei doi fii la studii la Viena și Paris, solicitând burse de la Eforia Școlilor, vezi N. Isar, *Iluministul Simeon Marcovici. Contribuții documentare privind viața și activitatea sa*, în "Revista arhivelor", 1991, nr. 2, p. 208-224.

Dacă sub raport documentar viața și activitatea lui Simeon Marcovici rămân în multe privințe mai puțin cunoscute, cu serioase lacune, opera și ideile sale pot fi mai pe larg reliefate, în bună măsură, ele prezentându-se singure, oferind imaginea reală a cărturarului și gânditorului.

Ca și alți colegi ai săi de la Sf. Sava, S. Marcovici și-a înțeles misiunea de dascăl într-un sens larg, ținând să-și facă cunoscute ideile înaintate, să-și influențeze contemporanii în sensul asimilării marilor deziderate ale poporului român și ale epocii. A colaborat în acest spirit la gazetele timpului, unele dintre colaborările sale fiind în prealabil cuvântări școlare sau lecții inaugurale de la Sf. Sava. În primul rând este cazul cunoscutului său cuvânt inaugural al cursului de matematică de la Sf. Sava din 15 septembrie 1827, publicat peste mai mulți ani în „Biblioteca românească” de la Buda a lui Zaharia Carcalechi⁷⁷; pe lângă o retrospectivă a studiilor sale din răstimpul celor 7 ani petrecuți în Occident, el face aici o interesantă prezentare a semnificației principalelor discipline școlare care se predau la Sf. Sava, a rolului lor în luminarea neamului. În Italia, „al doilea mumă a științelor”, așa cum am văzut, se specializase în mod deosebit în literatura italiană; în Paris, „al doilea Atenă, care fără greșală poate să se numească săvârșirea omenirii”, își însușise în special matematica teoretică și aplicativă. Eforia școlilor îl însărcinase a predă „matematica elementară cu aplicațiile sale”, și el se simțea obligat să facă „într-această precuvântare istoria numitei științe pe scurt și folosul ce poate aduce neamului nostru”; totodată, se simțea îndatorat, „ca patriot adevărat și gânditor binelui obștesc”, să se refere și la celelalte învățături predate în școală, precum și la „mijloacele prin care le vom putea dobândi”⁷⁸.

⁷⁷ Vezi *Cuvânt ce s-au zis la deschiderea Școlii Naționale din București, în 1827, sept. 15, de D. Simeon Marcovici, profesor de matematică în numita școală*, în „Biblioteca românească”, 1834, partea a III-a, p. 25-31.

⁷⁸ Acest cuvânt, sub raportul ideilor social-politice, în raport cu alte texte ale autorului, a fost analizat de I. Verbină [I. Pervain], în studiul său, *Simeon Marcovici, traducător și teoretician al problemelor sociale și literare*, în “Studii literare”, vol. IV, Cluj, 1948, p. 3-4, 10-11, 13 ș .a.; sub raportul istoriei matematicii, pentru prima